

УДК 378.018.8:373.3.011.3-051]:37.015-042.3](045

DOI: 10.31499/2307-4914.1(31).2025.333819

РОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН «ПЕДАГОГІКА» І «ЯКІСТЬ ОСВІТИ ТА ОСВІТНІ ВИМІРЮВАННЯ» У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Олена Кірдан, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-7295-4722

E-mail: kirdan_olena@ukr.net

Наталія Безлюдна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-1308-4448

E-mail: natashabezl@gmail.com

Актуалізовано педагогічний аспект підготовки вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти. Узагальнено досвід упровадження традиційних та інтерактивних методів та форм навчання здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Початкова освіта» у рамках навчальної дисципліни «Педагогіка». Представлено досвід впровадження навчальної дисципліни «Якість освіти та освітні вимірювання» в освітній процес підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Початкова освіта» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Ключові слова: професійна підготовка; вчитель початкових класів; педагогіка; якість освіти; освітні вимірювання; зміст освіти; початкова школа; інноваційні технології навчання; освітній процес.

THE ROLE OF THE ACADEMIC DISCIPLINES OF «PEDAGOGY» AND «EDUCATION QUALITY AND EDUCATIONAL MEASUREMENT» IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Olena Kirdan, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of Pedagogy and Educational Management Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-7295-4722

E-mail: kirdan_olena@ukr.net

Nataliia Bezliudna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Educational Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-1308-4448

E-mail: natashabezl@gmail.com

The purpose of the article is to determine the role of the academic disciplines «Pedagogy» and «Quality of Education and Educational Measurement» in the professional training of future primary school teachers. The pedagogical aspect of training primary school teachers in general secondary education institutions has been updated. The experience of implementing traditional and interactive methods and forms of teaching first-level (bachelor's) higher education students of the «Primary Education» educational programme within the framework of the academic discipline «Pedagogy» is summarised. The purpose, objectives and programme outcomes of studying the academic discipline «Quality of Education and Educational Measurement» are characterised. The content of the educational component is revealed, covering such important issues as the quality of education; monitoring the quality of education; educational measurement as a tool for objective assessment of the quality of education; methods and types of assessment; methods for developing test tasks. The experience of introducing the academic discipline «Quality of Education and Educational Measurement» into the educational process of training second (master's) level higher education students of the educational and professional programme «Primary Education» at the Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University is presented.

Key words: professional training; primary school teacher; pedagogy; quality of education; educational measurement; content of education; primary school; innovative teaching technologies; educational process.

Трансформація усіх сфер сучасного суспільства неодмінно впливає на процес навчання і виховання учнів початкової школи, що детермінує зміни не лише в системі освіти, а й у професійній діяльності вчителів.

Загальновідомо, що одним із основних завдань закладів загальної середньої освіти є розвиток особистості учня. Реалізацію цього завдання закладено в Концепцію Нової української школи, Державний стандарт початкової та базової середньої освіти. В аспекті початкової освіти завдання розвитку учня полягає насамперед у забезпеченні набуття досвіду навчальної діяльності, що є провідною для молодшого школяра. Тому реалізація Державного стандарту початкової освіти та Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024 р.) у практичній площині передбачає набуття здатності кожним майбутнім педагогом до «організації навчання та виховання здобувачів освіти під час здобуття ними повної загальної середньої освіти шляхом формування у них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей, а також розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання» [3, с. 2].

У попередніх публікаціях нами проаналізовано масив дисертаційних робіт, присвячених проблемі підготовки майбутнього вчителя початкових класів. На основі проведеного аналізу умовно виокремлено чотири групи праць та проаналізовано хронологічно-тематичний перелік робіт кожної групи: «теорія, практика і методика професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; теорія і методика виховання молодших школярів; психологічні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи; історико-педагогічні та порівняльні аспекти підготовки майбутніх учителів початкової школи» [1].

Зауважимо, що дослідники намагаються розкрити роль окремих навчальних дисциплін у підготовці майбутнього вчителя. Так, роль вивчення мистецьких дисциплін у підготовці вчителя початкових класів охарактеризував О. Шинін. До визначення ролі

природничо-математичних дисциплін у розвитку креативного мислення майбутніх учителів початкових класів зверталася А. Коломієць.

Серед останніх досліджень виокремлюємо статтю О. Коханко, у якій охарактеризовано роль курсу «Педагогіка партнерства та супервізії» у фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи [2].

Незважаючи на наявні наукові праці, які розкривають специфіку професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, питання ролі окремих навчальних дисциплін у цьому процесі є малодослідженим і потребує подальшого вивчення.

У професійній підготовці майбутніх педагогів заклади вищої освіти орієнтуються на розвиток системи компетентностей, які будуть надалі визначати професійну здатність майбутніх учителів початкових класів. Науково-педагогічні працівники покликані забезпечити успішне проходження кожним здобувачем вищої освіти власної траєкторії професійного становлення як майбутнього вчителя початкової школи, здатного навчати, виховувати та розвивати майбутні покоління громадян України. У цьому процесі вагоме місце займає опанування навчальними дисциплінами «Педагогіка» та «Якість освіти та освітні вимірювання», під час вивчення яких формується психологічна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична та інші компетентності, результати сформованості, яких дозволять у майбутній практичній діяльності організовувати освітній процес, розвивати здібності учнів початкової школи в умовах динамічних змін і невизначеності, формувати вміння проявляти пізнавальну активність, ініціативу, критично аналізувати власні дії, креативно мислити.

Чинні нормативні документи, зокрема Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (затверджений наказом МОН України за № 357 від 23.03.2021 р.), Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта для другого (магістерського) рівня вищої освіти (затверджений наказом МОН України за № 480 від 08.04.2024 р.), Професійний стандарт за професіями «Вчитель закладу загальної середньої освіти, вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» (2024) визначають вимоги до знань, умінь, навичок, компетентностей майбутніх учителів початкових класів.

Чільне місце у системі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів займає навчальна дисципліна «Педагогіка» як важливий компонент навчання, що визначає актуальні питання суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя і здобувача освіти в межах розв'язання освітніх завдань. У процесі викладання навчальної дисципліни вважаємо за доцільне використовувати гармонійне поєднання системи традиційних методів навчання з інноваційними. Серед інноваційних методів розглядаємо методи інтерактивного та активного навчання, які сприяють ефективній організації взаємодії викладача та здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в освітньому процесі з метою досягнення програмних результатів навчання. Викладач тоді стає лише організатором і координатором інтерактивної взаємодії здобувачів вищої освіти, тьютором і коучем – у разі необхідності. Отже, можемо констатувати, що інноваційні методи навчання більшою мірою спрямовані на широку взаємодію здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти між собою, а не тільки з викладачем, при цьому науково-педагогічному працівникові належить значуща роль – координувати індивідуальну

освітню траєкторію майбутніх учителів початкових класів для ефективного виконання поставлених завдань.

Крім того, при викладанні навчальної дисципліни «Педагогіка» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти вважаємо за необхідне використовувати специфічний метод симуляційного (імітаційного) моделювання, спрямований на розвиток у майбутніх учителів початкових класів розуміння дитячої психології. У межах реалізації цього методу пропонуємо застосувати «Психолого-педагогічний практикум». Цей практикум охоплює практичні заняття, спостереження, аналіз педагогічних ситуацій та інші активні форми навчання, які допоможуть здобувачам глибше зрозуміти психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку та ефективно застосовувати ці знання в майбутній педагогічній діяльності.

Вважаємо, що для забезпечення належного рівня професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів важливим є використання практичних і лабораторних занять. Основне завдання практичних занять, низку з яких доцільно проводити безпосередньо в початкових класах закладу загальної середньої освіти, – застосування майбутніми вчителями набутих теоретичних знань у практичних ситуаціях, які наближені до професійних. Лабораторні заняття з навчальної дисципліни «Педагогіка» спрямовані на аналіз педагогічних процесів і явищ, розвиток педагогічного мислення майбутніх учителів початкових класів.

На наш погляд, у процесі викладання навчальної дисципліни «Педагогіка» доцільним буде проведення тренінгів, що мають більший вплив на формування та розвиток особистості в галузі самонавчання й самовдосконалення. Для тренінгу характерна реалізація мети, що спрямована на розвиток загальних і професійних компетентностей здобувачів вищої освіти.

У 2024 / 2025 н. р. на магістерській освітньо-професійній програмі «Початкова освіта» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини впроваджено викладання курсу «Якість освіти та освітні вимірювання», метою якого є формування професійної компетентності здобувачів вищої освіти у сфері методології освітніх вимірювань та контролю, оцінки й моніторингу якості освіти. Завданнями дисципліни визначено: вивчення основних понять та категорій якості освіти та освітніх вимірювань; засвоєння знань здобувачами вищої освіти з теорії і практики освітніх вимірювань; формування вмінь розроблення та аналізу тестових завдань різних видів та використання їх в освітньому процесі початкової школи.

Вивчення навчальної дисципліни сприяє формуванню результатів навчання, визначених освітньою програмою та стандартом вищої освіти: «організувати та управляти освітнім процесом у сфері початкової освіти, налагоджувати співпрацю з різними соціальними інституціями, категоріями фахівців у стандартних, нестандартних та невизначених умовах; здійснювати супервізію, інтервізію, надавати педагогічну, психологічну та методичну допомогу учасникам освітнього процесу» [4].

Програма навчальної дисципліни охоплює два змістових модуля. У першому модулі – «Методологічні основи якості освіти та освітніх вимірювань» – передбачено вивчення теми «Якість освіти. Моніторинг якості освіти», у межах якої магістранти розглядають низку актуальних питань [5]. У процесі викладання теми особливу увагу приділено українському та міжнародному досвіду вимірювання освітніх / навчальних

вtrat та освітніх / навчальних розривів у системі початкової освіти, а також аналізу ефективних механізмів їх подолання.

У процесі викладання другої теми «Освітні вимірювання як інструмент об'єктивного оцінювання якості освіти» звертаємо увагу на характеристики освітніх вимірювань (об'єктивність, незалежність, надійність), компоненти освітнього вимірювання; інструменти та типи шкал вимірювань в освіті [5].

Другий змістовий модуль «Практичні аспекти освітніх вимірювань» охоплює три теми. Практико-орієнтованою є тема «Методика розроблення тестових завдань». У процесі вивчення теми здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти опановують основні етапи конструювання педагогічного тесту; визначають мету розроблення та застосування тесту. Особливої уваги надано питанням розроблення завдань у тестовій формі, алгоритму створення тесту, плануванню змісту тесту та загальним принципам його відбору. У процесі вивчення теми здобувачі вищої освіти аналізують форми тестових завдань та проводять їх порівняльний аналіз; напрацьовують різні форми, принципи формулювання та оцінювання тестових завдань до використання у практичній діяльності у початкових класах; проводять експертизу якості змісту тесту та його методичного оснащення, апробують тести у процесі виробничої практики.

Невід'ємним складником підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти з навчальної дисципліни «Якість освіти та освітні вимірювання» є виконання індивідуального навчально-дослідного завдання, що сприяє набуттю здатності використовувати: знання для розв'язання практичних питань майбутньої професійної діяльності; різнопрофільні та різновидові джерела (у. т. ч. іноземною мовою) при виконанні завдань науково-дослідної та професійної діяльності.

Індивідуальне завдання є однією зі складових самостійної роботи здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти та полягає у набутті здатності збирати та аналізувати, синтезувати наукову інформацію та застосовувати її у практичній діяльності. В індивідуальному навчально-дослідному завданні звертається увага на практичну та прикладну спрямованість предмета дослідження, на набуття вмінь організувати та управляти освітнім процесом у сфері початкової освіти. Для виконання здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти пропонуємо обрати вид діяльності з чотирьох варіантів, а саме: реферат; наукову статтю; участь у вебінарах, конференціях, семінарах; наукове повідомлення / виступ.

Таким чином, раціональне поєднання традиційних та інноваційних методів у процесі викладання навчальної дисципліни «Педагогіка» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Початкова освіта» загалом сприятиме ефективному засвоєнню теоретичних знань та виробленню практичних умінь і навичок майбутніх учителів початкових класів. До змісту навчальної дисципліни «Якість освіти та освітні вимірювання» для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Початкова освіта» доцільно внести питання про механізми забезпечення якості освітнього процесу у початковій школі, методику розроблення тестових завдань для учнів початкових класів. Вважаємо, що цілеспрямоване включення обов'язкових навчальних дисциплін «Педагогіка» і «Якість освіти та освітні вимірювання» сприятиме ефективній підготовці майбутніх учителів початкових класів.

У подальших дослідженнях необхідно звернути увагу на інноваційні форми і методи викладання дисциплін професійного спрямування у підготовці майбутніх учителів початкових класів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кірдан О.Л., Стріук М.В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів: наукові рефлексії українських дослідників. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 7(13) С. 524-537. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-7\(13\)-524-537](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-7(13)-524-537)
2. Коханко О.Г. Роль курсу «Педагогіка партнерства та супервізії» у фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи. *Освітньо-науковий простір*. 2023. №4(1). С. 71-79. [https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.4\(1\).2023.08](https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.4(1).2023.08)
3. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затверджений Наказом МОН України № 1225 від 29.08.2024 р. https://osvita.ua/doc/files/news/929/92993/646-ilovepdf_merged_1.pdf
4. Освітньо-професійна програма «Початкова освіта» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 013 «Початкова освіта» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» УДПУ імені Павла Тичини (введено в дію Наказом №715 о/д від 03.05.2024 р.). URL: <https://udpu.edu.ua/documents/educational-programs/4918/2024/%>
5. Програма навчальної дисципліни «Якість освіти та освітні вимірювання» другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Початкова освіта» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» спеціальності 013 «Початкова освіта». https://fpo.udpu.edu.ua/images/2025/osv_pros/dok/RP2024/mah/OK6.pdf

REFERENCES

1. Kirdan, O.L., Striuk, M.V. (2023). Pidhotovka maibutnix uchyteliv pochatkovykh klasiv: naukovy refleksii ukrainianskykh doslidnykiv [Training of future primary school teachers: scientific reflections of ukrainian researchers]. *Aktualni pytannia u suchasni nauky*, 7(13), 524-537. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-7\(13\)-524-537](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-7(13)-524-537). [in Ukrainian].
2. Kokhanko, O.H. (2023). Rol kursu «Pedagogika partnerstva ta supervizii» u fakhovii pidhotovtsi maibutnix uchyteliv pochatkovo shkoly [The role of the «partnership and supervision pedagogy» course in professional training of future primary school teachers]. *Osvitno-naukovyi prostir*, 4(1), 71-79. [https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.4\(1\).2023.08](https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.4(1).2023.08).
3. Profesiynyi standart «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», zatverdzhnyi Nakazom MON Ukrainy № 1225 vid 29.08.2024 r. https://osvita.ua/doc/files/news/929/92993/646-ilovepdf_merged_1.pdf.
4. Osvitno-profesiina prohrama «Pochatkova osvita» druho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu 013 «Pochatkova osvita» haluzi znan 01 «Osvita/Pedahohika» UDPU imeni Pavla Tychny (vvedeno v diu Nakazom №715 o/d vid 03.05.2024 r.). URL: <https://udpu.edu.ua/documents/educational-programs/4918/2024/%>.
5. Prohrama navchalnoi dystsypliny «Iakist osvity ta osvitni vymiruvannia» druho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity osvitno-profesiinoi prohramy «Pochatkova osvita» haluzi znan 01 «Osvita/Pedahohika» spetsialnosti 013 «Pochatkova osvita». https://fpo.udpu.edu.ua/images/2025/osv_pros/dok/RP2024/mah/OK6.pdf